

לימוד יומי באמונה

גבורות השם

סיון-אב שנה רביעית
בשילוב מהדורת 'המהר"ל המבואר קול חי'

תלמידי ישיבת מרכז הרב

יוצא לאור על ידי עמותת בשביל הנשמה
ללמוד-להעמיק-להתחבר
בשיתוף:

יוצא לאור על ידי ארגון 'בשביל הנשמה'

תלמידי ישיבת מרכז הרב

מערכת: דוד גלילי, משה שטרנברג.

מתיבה: הרבנים - חננאל איתן, אריאל אליהו, אברהם בורשטיין, אריה בורשטיין, דודי גרינפלד, עומר דוידוביץ, צבי וייסינגר, בנימין טאובנבלט, איתי טוכפלד, דוד יעקובוביץ, ש"י לוי, מאיר שמהה מונדישין, לירן עוקשי, יהונתן לנגה, אפרים צימרמן, מנשה צימרמן, ישראל קושלנד, ירדן נתן קלינמן, יחזקאל קרניץ, נתנאל רחן, יאיר רוזנבלום, שאול שקד.

פירוש 'המהר"ל המבואר קול ח': הרב אביגדור שילה.

ביקורת: הרב יאיר גזבר, הרב ירון גרופמן, הרב יהודה יונגוט, הרב אבינועם זומר, הרב מיכאל לוצקי, הרב אב"י סילבצקי, הרב אופיר פריד.

עורך ראשי: עזריאל שפגנטל.

סדר ועימוד: עמירם יוסף קדוש 054-8408676, 055-6684412.

עיצוב כריכה: צוריאל גביון 052-4435256. יסכה אהרוני 058-7797065.

עריכת לשון: אלישבע טויק 050-6741966.

ניקוד: הרב ישראל אליצור.

קטעי המהר"ל, הניקוד והפירוש המילולי: מתוך מהדורת 'המהר"ל המבואר קול ח'.

© כל הזכויות שמורות ל'אור עציון ספרי איכות תורניים' טלפון 08-8502822.

הוספות במהדורה זו סומנו בסוגריים מרובעים.

תודה לרב יצחק שילת והרב אלישע אבינר על הליווי והיעוץ.

תודה למסייעים במלאכת הקודש - אלי אבישר, דוד אורליאן, לאה איפרמן, אברהם אלקבץ, ניסים בן שמחון, מיכאל ברגשטיין, שגיא גורודסקי, הלל גילקרום, אחיטוב דרוט, שלומי הירשפלד, ינתן כהן, יוחנן לובין, ישראל מאיר, אלעד מדמון, יניב מדמון, דוד מלכיאל, יוסף סגל, חגי סויסה, עוז פולמן, אריאל פישר, אלירן פרארי, נועם פרידמן, אמיתי צבי פרנקל, דוד צדוק, אפרים צימרמן, נפתלי קולטה, רבקה קרניץ, ניר שאול, יהודה שולמן, אפרים שחור, עדי שטרנברג, טל חרמון שילה, ידידה שנדורפי, מרדכי שנדורפי, אביאל שרגא, יהודה שרעבי ולכל השותפים במלאכה.

החוברת יוצאת בשיתוף פעולה עם הוצאת 'עטרת' ואתרי האינטרנט 'ישיבה' ו'מכון מאיר'.

הלימוד מוקדש לעילוי נשמת ההרוגים בפגיעה במרכז הרב.

© כל הזכויות שמורות ל:'בשביל הנשמה' (ע.ר.). מותר להעתיק ולצלם לצרכי לימוד פרטי בלבד.

לעילוי נשמת

רב קהילה ומחנך, דואג לצרכי הפרט והציבור
אוהב ארץ ישראל, וזכה לעלות אליה בסוף ימיו

הרב **משה צבי** ז"ל

ב"ר **דוב בער** ז"ל

נלב"ע י"ב בחשון תשמ"ח

ת.נ.צ.ב.ה.

לעילוי נשמת

יונה גוטמן ע"ה

בת יוסף מנחם וזושנה בלומה

זיסהולץ ז"ל

אשה יראת שמים ובעלת חסד

ת.נ.צ.ב.ה.

גבורות השם

"ראינו ששמה התורה יציאת מצרים יסוד היסודות ושךש הכל. ומצוות הרבה באו בשביל היציאה, שעל ידם יהיה לעינינו יסוד הזה, ומאצלנו כל ימוט"

(גבורות השם, פרק ג)

יציאת מצרים היא בלא ספק יסוד מרכזי - היסטורי ורעיוני - החורז את התורה כולה, וכדברי המהר"ל: 'יסוד היסודות ושרש הכל'. התורה מציינת מצוות רבות שהטעם שלהם הוא 'זכר ליציאת מצרים' כגון: פסח, סוכה, שבת וקריאת שמע, שאותה אנו אומרים כל יום, ועוד ועוד. כל אלה מעידים כאלף עדים על היותה של יציאת מצרים 'יסוד האמונה שעליו נבנה הכל' (שם).

אך מה הופך את האירוע הזה, עם כל גדולתו וחשיבותו, להיות יסודי כל-כך עד כדי היותו ציר מרכזי שעליו סובבת התורה כולה? מהם העקרונות החיוניים לזהותנו כיום - כיחידים וכעם - הנשאבים ונלמדים מתוך אותו מאורע גדול ומרכזי?

על נקודות אלה ועל עוד רבות אחרות עומד המהר"ל מפראג, מגדולי ישראל שבכל הדורות, בספרו הגדול 'גבורות השם' על יציאת מצרים. ספר זה הוא השני מתוך סדרת ספרים שכתב, העוסקים ביסודות אמונת ישראל ותורתו. כמו בשאר ספריו, אף בספר זה הבסיס לשיטתו הוא דברי חז"ל, שאותם הוא מברר לעומק ומתוכם הוא דולה פנינים ואוצרות חוכמה מאירים. בשבעים ושניים פרקי של הספר, בונה המהר"ל בניין שיטתי, מן המסד עד הטפחות, המברר את יסודות אמונת ישראל: גלות וגאולה, שיעבוד וחירות, סגולת ישראל, היחס בין ישראל לעמים ועוד ועוד. יש לציין שהמהר"ל מפנה לספר זה פעמים רבות בשאר ספריו, יותר מאשר לספריו האחרים, ומכך אפשר לראות את היותו מעמודי התווך של תורתו.

מתוך מכלול פרקי הספר, הובאו לפניכם במהדורה זאת ארבעה עשר פרקים מרכזיים, שבהם עוסק המהר"ל בנושאי הליבה של יציאת מצרים. אנו תקווה שלימוד פרקים אלה ידרבן ויעודד את הלומדים להעמיק גם ביתר פרקי הספר, ובכך להשלים את תמונת יצירתו הגדולה והעמוקה של המהר"ל

הקדמה ראשונה..... 7	פרק מג..... 68
פרק א..... 19	פרק נא..... 81
פרק ב..... 23	פרק נב..... 90
פרק ג..... 29	פרק ס..... 115
פרק ד..... 41	פרק סח..... 137
פרק יח..... 49	פרק סט..... 145
פרק כה..... 59	פרק ע..... 159

משיבים את האמונה אל הלב כולנו מצטרפים ללימוד יומי באמונה כדי להקיף

מסע שורשים מעמיק בספרי היסוד של גדולי הדורות

כדי לדעת

לימוד קבוע, שיטתי ומגוון שבסופו תדע את עיקרי האמונה של עם ישראל

כדי להתחבר

לבורא עולם

מה המטרה? להקיף ספרי ראשונים ואחרונים העוסקים בנושאי אמונה, ולבנות בתוכנו עולם אמוני עשיר ומסודר.

מתי מסיימים? המחזור הראשון יימשך עד לסוף שנת תשע"ו.

כמה זמן לומדים? מספר דקות מזי יום.

איך לומדים? < מהבסיס: חומרי הלימוד יופצו בחוברות ובמייל.

< להבין: ביאורים להרחבה ולהעמקה.

< יחד: שיעורי אמונה בפריסה ארצית.

תוכנית השנה הרביעית

כסלו-שבט: אגרות הרמב"ם

אדר א'-ניסן: האמונות ודעות

סיון-אב: גבורות השם למהר"ל

אלול-תשרי: הרב קוק

לצפייה בלימוד באינטרנט או לקבלת הלימוד במייל
היכנסו עכשיו לאתר ישיבה או מכון מאיר:

www.yeshiva.org.il

www.meirtv.co.il

הקדמה

המהר"ל פותח את ספרו 'בבורות השם' בשלוש הקדמות מדוע? מהו הצורך המיוחד בהקדמות? אצל רבותינו הקדמה אינה רק סיפור דברים בעלמא. היא שלב מקדים שנדרש כדי להבין את הספר: אי אפשר להבין את הספר על אמיתותו בלא הקדמה. היא אינה חלק מהספר עצמו, אלא מקפצה שמרוממת את הקורא למבט אחר, המאפשר לו לרדת לעומק הדברים. דומה הדבר למגדל הניצב בלב עיר, הנותן מבט-על ופרספקטיבה חדשה על העיר כולה. כל דבר מקבל את מקומו הנכון ביחס למארג כולו. ההקדמה מהווה יסוד לספר כולו, ומכינה את הלומד להבנת התוכן.

ההקדמה הראשונה, שאותה נלמד במהדורתנו, עוסקת באחת השאלות היסודיות ביותר בעבודת ה' - מהו היחס הנכון בינינו לבין ה'? במה עלינו לחקור ולהתעמק, ובמה אין שכלנו יכול להשיג, וניסיון שכזה רק יגרום נזק?

המהר"ל מאריך ומסביר את ההבדל העקרוני בין חכם לנביא - הנביא חי את המציאות האלוהית. עובדה זו אמנם מגבילה את נבואתו לענייני העולם הזה בלבד, אך היתרון הוא שנבואתו מלאת חיים, קשר ודבקות. לעומתו, החכם יכול לעסוק בדברים נסתרים כמו העולם הבא, אך מאידך, חייו עולולים להיות מנותקים מן העולם.

לכן, גם החכם צריך להיות מודע למגבלות חכמתו, ולהגביל את חכמתו למקום שאליו היא שייכת. המהר"ל מבאר שאין לנו יכולת להשיג את ה'. ניסיון כזה ישאיר את ה' (ליתר דיוק, את מה שאנו נחשבים עליו) מנותק ומרוחק מהחיים. עיסוק באלוהות דורש זהירות רבה, ואף הוא צריך להיות מכוון למשמעות שלימוד כזה נותן לחיים. עיסוק שכלי גרידא, בלא מורא וזהירות, הופך את הקב"ה למוצא במחקר, ולא למי שמחיה אותנו ומנהיג את המציאות.

המטרה שלנו היא לחבר את החיים שלנו אל הקב"ה. כזו היא יציאת מצרים, שבה התגלה ה' במציאות בצורה הגלויה ביותר. על כן, דווקא ביציאת מצרים אנו מצויים לעסוק באופן נרחב, ולימוד זה מגדיל את כבודו של ה' במציאות, ומגלה את הקב"ה בחיים.

ביאורים

האדם לומד את העולם מתוך מבטו שלו. לעולם הוא לא יוכל לדמיין או לחשוב על דבר שלא נתקל בו בעבר. הוא יכול להרכיב דבר אל דבר ולהגיע לתובנות והשגות מרחיקות לכת, אך בסופו של דבר הוא נמצא בתוך עולמו שלו. לכן, אין ביכולתו לתפוס מציאות ששונה לחלוטין מהמציאות שבה הוא חי.

העולם הבא שונה לחלוטין מהעולם הזה, שבו אנו חיים. אנחנו יכולים להבין שהוא קיים, אך ממש אין ביכולתנו אפילו לדמיין כיצד נחיה שם. אין ביכולתנו לתפוס מהי מציאות נצחית או מציאות שאין בה את ממד הזמן או ממד המקום. מעולם לא היינו בלא הגוף ומגבלותיו החומריות, מעולם לא חשנו מהי רוחניות טהורה לחלוטין.

על כן, מציאות זאת לא מוזכרת בתורה. מדוע? כי התורה היא 'דברי אלהים חיים' ו'הנביא'; יש שמתייחסים לתורה כאל ספר חוקים שהקב"ה רוצה שנקיים, כעין מלך שמעוניין שנתינו יבצעו את גזרותיו. אך לא זוהי התורה. אילו היה זה כך, בודאי שהעולם הבא, גן עדן וגיהנום, היו מוזכרים בתורה. הרי בהחלט אפשר להבין שאם נקיים את דבר ה', נזכה בעתיד בשכר גדול ומשמעותי. אלא ששכר כזה לא נוגע בחיים שלנו. זאת ידיעה שכלית גרידא, שאין בה רוממות נפשית - מהסיבה הפשוטה שהנפש שלנו בעולם הזה כלל לא יכולה לחוש או להרגיש את המציאות של העולם הבא.

זאת הסיבה שהעולם הבא לא מוזכר - כי התורה היא תורת חיים. עניינה - לחבר אותנו לה': 'ואתם הדבקים בה' אלהים חיים פלגם היום' [דברים ד, ד]. לכן התורה הועברה לנו על ידי נביא ולא, למשל, על ידי מלאך או ספר חוקים יבש. הנביא הוא דמות חיה של איש-אלוהים, החי את המציאות האלוהית - בעולם שלנו. זוהי דמות לחיקוי, שמצד אחד היא אדם כמנונו, אך מצד שני כולה מאירה באור אלוהי. הנבואה ולימוד התורה הן דרכים להאיר את החיים האנושיים באלוהיות, ולא דיבור תיאורטי שאינו חודר לכלים האנושיים. לכן התורה עוסקת רק בעניינים שהנביא יכול להשיג, עניינים שמרוממים את חיינו כאן בעולם הזה.

לעילוי נשחת ציפורה בת ר' נפתלי ע"ה

הקדמה ראשונה

תוכן ההקדמה: אין לחקור בנסתרות אבל יש לחקור בניסים ובנפלאות

כבוד אלהים הסתר דבר וכבוד מלכים חקר דבר (משלי כה, ב). **כְּמִדְרֹשׁ בְּרֵאשִׁית רַבָּה** (פרשה ט, א), האדם משיג רק בדברים הקשורים לעולמו **רבי לוי בשם רבי חמאי בר חנינאי: מתחלת ספר בראשית עד ויכלו כבוד אלהים הסתר דבר, מכאן ואילך חקר דבר, עד כאן. למה? שהיה השגת אדם מתניחסת אל האדם למה שהוא השגתו, מחיב מזה שהדבר שהוא משג לא יהיה נבדל מכל וכל מן האדם המשיג, שאם היה נבדל לגמרי מן האדם המשיג אין ראוי שיהיה בו השגת האדם. כי כבר אמרנו שההשגה של אדם היא מתניחסת אליו, יחייב מזה שהדבר שהוא נבדל ממנו לגמרי, אחר שהוא נבדל ממנו, אין ראוי שיהיה לאדם השגה בו. וזהו הסבה שלא נזכר בתורה בפרוש עולם הבא או השארת הנפש אחר המיתה, שאילו היה דברי תורה כמו מלך בשר ודם שהוא מזוהר את עבדיו שלא יעברו את צנאתו, ואז יזכו לשכר הטוב שהוא מבטיח אותם, אז באין ספק היה נזכר היעוד הטוב בעולם הבא ובגן עדן, וכשיסור האדם מן המצוה וימרד בבוראו יהא נדון בגיהנום. אבל במה שהתורה היא דברי אלהים חיים ביד הנביא, לכך הדברים שפותרים לפי השגת הנביא, והדברים האלו הם נבדלים מן האדם הגשמי ואינם עמו במציאות. וכמו שנבדלים בעצמם ואינם עמו, כך ידיעתם רחוק מאד מן האדם ונבדלת ממנו, ולא יכנסו בגדר השגת הנביא דבר שהוא נבדל מן האדם.**

כבוד אלוהים הסתר דבר וכבוד מלכים חקר דבר. אמרו על כך במדרש: אמר רבי לוי בשם רבי חמאי בן חנינאי: מתחילת ספר בראשית עד ויכלו - כבוד אלוהים הסתר דבר, מכאן ואילך - חקר דבר. ביאור דבריהם, יכולת הקליטה של האדם קשורה לאדם ולעולם המושגים שלו, ולכן אין הוא יכול לתפוס 'דברים שאינם קשורים לעולמו ונבדלים ממנו. זו הסיבה שלא נזכר בתורה העולם הבא והשארות הנפש לאחר המוות, שהם נבדלים ממציות העולם הזה ומהאדם. אם היו דברי התורה כדברי מלך בשר ודם, המצווה את עבדיו שלא יעברו על צויו ומבטיח להם גמול טוב, היו נזכרים בתורה העולם הבא והגמול בגן עדן, ועונש הגיהנום אם ימרוד האדם בבוראו, אבל התורה היא דבר ה' אל עמו ביד נביאו, לכן הדברים האמורים בתורה מוגבלים בהתאם ליכולת השגת הנביא. מכיון שעניינים אלו נעלים מיכולת תפיסה אנושית, לפי שאינם במציאות המוכרת, לכן ידיעת העולם הבא וגן עדן מופקעים מהתפיסה אנושית, ואינם ביכולת השגת הנביא.

[למה - בגלל, מחמת. והדברים האלו - ענייני הגמול בעולם הבא.]

ביאורים

הכמינו אומרים דבר מפתיע - "חֶכֶם עֲדִיף מְנַבֵּיא". אילו היו שואלים אותנו, בודאי היינו אומרים שנביא עדיף - הרי הוא מדבר עם ה'. גם בדברי חז"ל רואים שכדי להיות נביא יש צורך בדרגות מיוחדות, הן רוחניות והן גשמיות. זהו גם דבר שלא מצוי בינינו היום, והוא אינו טבעי לנו. אם-כן, מדוע חז"ל אומרים שדווקא החכם עדיף?

המהר"ל מסביר שיתרונו של החכם הוא העיסוק ברבדים שאינם נמצאים בעולם שלנו, למשל העולם הבא והישארות הנפש לאחר המוות. השכל אינו מוגבל לחושים. הראייה, למשל, מוגבלת למה שהעין רואה, ואינה מסוגלת לראות מעבר לכך. לעומת זאת המחשבה יכולה לשוטט בכל רחבי תבל ולעסוק ברבדים מופשטים. בכך עדיפים השכל והמחשבה על פני הנביא, שאמנם ראייתו אינה כראיית העין, אך בכל זאת השגתו מוגבלת למה שאדם מסוגל לתפוס.

אמנם, יתרון זה של החכם הוא גם חסרונו - החכם מסוגל לעסוק ברבדים שאינם נוגעים לחייו, וממילא ייתכן שרבדים אלה לא ישנו אותו. הוא עלול להישאר אותו אדם שהיה. לעומת זאת הנביא, אשר חי את נבואתו - כל חייו משתנים מהקצה אל הקצה. חייו של החכם אינם חיוורים לעומת הלהט, הדבקות והחיות של הנביא. הוא עוסק בעולם הבא במאוריה, לעומת הנביא שחי דבקות-אלוהית בעולם הזה, ממש כמו שהעין רואה דבר מוחשי. לכן החכם חייב לשים לב לכך שחכמתו לא תהיה "מן השפה ולחוץ", חלילה, מה שלנביא אין צורך לחשוש, שהרי במצב רוחני פגום לא תשרה עליו הנבואה בכל אופן.

אמנם, ישנו קשר מסוים בין העולם הזה לעולם הבא: "העולם הזה דומה לפרודור בפני העולם הבא" [אבות ד, טז]. העולם הזה מוביל אל העולם הבא, העולם הנצחי, ובכך זוהה גם הוא למעט אור מהעולם הבא. התורה מבטיחה לנו אריכות ימים, לא רק כעתיד נעלם, אלא כהתמשכות הטוב והקיום שיש לנו בעולם הזה. מנקודה זו יכול גם כוח הנבואה לראות את העתיד, כיוון שהוא המשך הקיום שיש לנו בעולם הזה.

הרחבות

• ההבדל בין ימות המשיח לעולם הבא

כָּל הַנְּבִיאִים לֹא נִתְנַבְּאוּ אֶלָּא לַיָּמֹת הַמְּשִׁיחַ, אֲבָל עוֹלָם הַבָּא, עֵינֵי לֹא רָאָתָה זֹלְתָּהּ. רבי יוסף אלבו, בעל ספר העיקרים, מבאר שההבדל המציאותי בין ימות המשיח לעולם הבא הוא בשכר שייתן ה': "התענוגים שבימות המשיח יהיו לגוף ולנפש יחד... אבל העולם הבא שהוא דבר רוחני פשוט לא יושג דמיונו..." [ספר העיקרים מאמר ד, לג]. הנבואה היא השפעה אלוהית על חושינו ועל כוח דמיונו של הנביא, החי בעולם החומרי [על פי עין איה שבת ב ו, מז]. לכן הנביא יכול להתנבא רק על דברים שמציאותם דומה לחיי העולם הזה. האדם בעולם הזה מורכב מחומר ורוח, וכן תענוגיו כוללים תענוגים חומריים, כמו אכילת מאכל טעים, ותענוגים נפשיים, כמו שמחה. על פי זה מובן שהנביא יכול לחזות רק את השכר שיגיע בימות המשיח, הכולל תענוג לגוף ולנפש בדומה לשילוב הרוח והחומר בעולם הזה. אולם בעולם הבא השכר יהיה רוחני בלבד, ואין לאדם יכולת לחזות מציאות זו. (עיי' בעין איה שם, שהרב קוק מסביר את ההבדל בין ימות המשיח לעולם הבא באופן שונה).

לאור מה שבארנו יובנו דברי חכמים שאמרו: כל הנביאים לא התנבאו אלא לימות המשיח, אבל עולם הבא עין לא ראתה אלוקים זולתך. מכיון שבנבואה יש חיבור בין הנביא לדבר עליו הוא מתנבא, אין בכוחה של הנבואה להשיג אלא את ימות המשיח השייכים לעולם הזה ולכן אינם נעלמים לגמרי מהנביא, אבל את העולם הבא שאינו קשור כלל לעולם הזה, אין הנבואה משיגה, כי עין לא ראתה אותו, והנבואה צריכה ראייה. אולם בתורה יש רמז לעולם הבא, שנאמר: והארכת ימים, ופירושו: לעולם שכולו ארוך. דבר זה יכולה הנבואה להשיג, כי הבטחה זו אינה הבטחה רק לעולם הבא, אלא הבטחה לאדם הנמצא בעולם הזה שיהיה לו קיום ואריכות ימים ולא יאבד באופן מוחלט. גם אם האדם מת מיתה טבעית אין זה נחשב אבדון גמור כי יחזור לחיות, ולכן הבטחה זו לא מופקעת מהראייה הנבואית, כיון שזו הבטחה לאדם שחי בעולם הזה שקיומו יתמשך ולא יאבד אובדן נצחי. אבל השגת העולם הבא עצמו, שאינו קשור לעולם הזה כלל, דבר זה לא יכולה הנבואה להשיג, כי לעולם הבא אין חיבור כלל לעולם הזה, ולכן אין יכולת לנביא להינבא עליו. זהו הפירוש האמיתי מדוע לא נזכר העולם הבא בתורה.

המהר"ל המבואר 'קול חי'

כִּי הִפְרֵשׁ יֵשׁ בֵּין הַחֲכָמָה וּבֵין הַנְּבִיאָה, כִּי הַחֲכָם יִשְׁיג מִצַּד שְׂכָלוֹ, וּמִכֵּיּוֹן שֶׁהוּא יִשְׁיג מִצַּד שְׂכָלוֹ יוּכַל לְהִשְׁגִּי הַדְּבָרִים הַנְּעֻלָּמִים וְהַנְּסֻתָּרִים בְּיוֹתֵר, אֲבָל הַנְּבִיא יִקְרָא חוֹזֵה (עמוס ז, יב), או רֹאֵה (שמואל א' ט, ט), שֶׁשִּׁיף רֹאֵה בְּמָה שֶׁהוּא רֹאֵה הַדְּבָר מִבְּחוּץ, לְכַף צָרִיף לְכָל נְבִיא הַתְּדַבְּקוֹת בְּדָבָר לְאֶשֶׁר נְבוֹאָתוֹ בּוֹ וְהוּא מִתְדַבֵּק בְּדְבָרִים הֵהֵם וְיִדְעֵם מִפְּנֵי נְבוֹאָתוֹ, וּלְפִיכָף אֲמָרוּ חֲכָמִים (בבא בתרא יב, א): חֶכֶם עֲדִיף מְנַבֵּיא. וּבְאֹרֶז, כִּי הַנְּבִיאָה דוֹמָה בְּדָבָר לְחוּשׁ עֵינֵי שִׁיף גִּישׁ הַמוֹחַשׁ מִבְּחוּץ. וְאֵף כִּי אֵין הַנְּבִיאָה עַל יְדֵי הַשְּׁגָת הַחוּשׁ הַגְּשָׁמִי, מִכָּל מְקוֹם כְּמוֹ שֶׁהַחוּשׁ דְּבַק בְּמוֹחַשׁ, כִּף יֵשׁ הַתְּדַבְּקוֹת כַּח הַנְּבִיאָה שֶׁל הַנְּבִיא - שֶׁהוּא כַּח הַמְּדַמָּה, או מֵה שֶׁהוּא הַכַּח הַמְּקַבֵּל הַנְּבִיאָה - שֶׁהוּא מִתְדַבֵּק בְּדָבָר שֶׁהוּא מִתְנַבֵּא עָלָיו. וּמִפְּנֵי זֶה יוֹתֵר עֲדִיף הַחֲכָם, אֲשֶׁר הוּא מְשִׁיג וְיִדְעֵ הַדְּבָרִים הַנְּעֻלָּמִים וּמוֹצִיא אוֹתָם מִשְׂכָּלוֹ מְעַצְמוֹ, וּמִפְּנֵי הַהֶבְדֵּל הַזֶּה יִקְרָא הַנְּבִיא חוֹזֵה או רֹאֵה, מֵה שֶׁאֵין כִּף בְּחֶכֶם. וּלְפִיכָף אֵי אֶפְשֶׁר שִׁיבֵא כָּל עֵינֵי עוֹלָם הַבָּא וְהַשְּׁאֵרֵת נֶפֶשׁ בְּנְבוֹאָה, כִּינֵן שֶׁלֹּא שִׁיף בְּזֶה רֹאֵה או חוֹזֵה, כִּי דָבָר זֶה נְבִדָּל מִן הָאֲדָם, וּלְפִי שֶׁהוּא נְבִדָּל לְגַמְרֵי מִן הָאֲדָם לֹא תִפֵּל הַנְּבִיאָה בּוֹ, שֶׁכָּכֵף אֲמָרְנוּ כִּי הַנְּבִיאָה צָרִיף לְהַתְּדַבְּקוֹת מִבְּחוּץ בְּמָה שֶׁהוּא מִתְנַבֵּא עָלָיו. לְכַף עוֹלָם הַבָּא וְהַשְּׁאֵרֵת הַנֶּפֶשׁ יִתְבָּאָר יוֹתֵר בְּחֲכָמָה, שֶׁהַחֲכָם מְשִׁיג הַדְּבָרִים הַנְּעֻלָּמִים יוֹתֵר מִמָּה שִׁיִּתְבָּאָר בְּנְבוֹאָה, לְכַף חֶכֶם עֲדִיף מְנַבֵּיא, מֵה שֶׁהוּא יְכוֹל לְהִשְׁגִּי דָבָר שֶׁאֵי אֶפְשֶׁר בְּנְבוֹאָה, שֶׁכַּח הַנְּבִיאָה מִתְדַמָּה לְחוּשׁ הָעֵינֵי הַמְּקַבֵּל מוֹחַשֵׁיו מִבְּחוּץ, וְאֵיךְ אֶפְשֶׁר לְהִיטֵב נִכְתָּב בַּתּוֹרָה עֵינֵי עוֹלָם הַבָּא, שֶׁאֵין זֶה מְעַנֵּן הַנְּבִיאָה, כִּי מִי שִׁיִּדַע הַחֲלוּק אֲשֶׁר יֵשׁ בֵּין הַחֲכָם וּבֵין הַנְּבִיא, יִדַע כִּי אֵי אֶפְשֶׁר דָּבָר זֶה, כִּי הַנְּבִיאִים הֵינּוּ מִתְדַבְּקִים בְּדָבָר שֶׁהֵם מִתְנַבְּאִים עָלָיו.

וּלְפִיכָף אֲמָרוּ חֲכָמִים (ברכות לד, ב): כָּל הַנְּבִיאִים לֹא נִתְנַבְּאוּ אֶלָּא לַיָּמֹת הַמְּשִׁיחַ, אֲבָל עוֹלָם הַבָּא, עֵינֵי לֹא רָאָתָה זֹלְתָּהּ. בְּאֹרֶז עֵינֵי זֶה, כִּי מֵאַחַר שֶׁצָּרִיף לְנְבוֹאָה רֹאֵה, וְהֵיא הַתְּדַבְּקוֹת מִבְּחוּץ בְּמָה שִׁיִּדַע מִן הַנְּבִיאָה, לֹא הֵינּוּ יְכוֹלִים לְהַתְּנַבְּאוֹת רַק לַיָּמֹת הַמְּשִׁיחַ, בְּמָה שֶׁעֵינֵי הַמְּשִׁיחַ הוּא עֵינֵי עוֹלָם הַזֶּה וְאֵינוֹ נְבִדָּל מִן הָאֲדָם לְגַמְרֵי, שֶׁהֵינּוּ הוּא בְּעוֹלָם הַזֶּה. אֲבָל עוֹלָם הַבָּא, שֶׁנְבִדָּל מִן הָעוֹלָם הַזֶּה, אֵין בּוֹ נְבוֹאָה, כִּי עֵינֵי לֹא רָאָתָה אוֹתוֹ. וְאֵין הַנְּבִיא מִתְנַבֵּא רַק בְּרֹאֵה כְּמוֹ שֶׁהַתְּבָאָר. אֲמָנֵם בַּתּוֹרָה כְּתִיב לְרַמֵּז עַל עוֹלָם הַבָּא, דְּכָתִיב (דברים כב, ז): וְהֵאָרַכְתָּ יָמֶיךָ - לְעוֹלָם שְׂכָלוֹ אַרְךָ, כִּי אֲרִיכַת יָמֶיךָ אֵינוֹ מְעַנֵּן עוֹלָם הַבָּא בְּלִבְד, רַק שֶׁהוּא הַבְּטָחָה לְנִמְצָא, שֶׁהוּא הָאֲדָם הַנִּמְצָא בְּעוֹלָם הַזֶּה, שִׁיְהִי לּוֹ אֲרִיכַת יָמֶיךָ לֹא יִפְסֵד. שְׂאֵם מֵת מִיִּתְה טְבַעִית לֹא נֶחְשָׁב מִיִּתְה שִׁיחֹזֵר לְהִיטֵב חַי, וְאֵין דָּבָר זֶה מְעַנֵּן עוֹלָם הַבָּא בְּעַצְמוֹ, רַק שִׁיבִטִּיחַ שֶׁהַנִּמְצָא בְּעוֹלָם הַזֶּה לֹא יִפְסֵד. אֲבָל שִׁיזְכֹּר עוֹלָם הַבָּא מִצַּד עַצְמוֹ, לֹא מִצַּד הַנִּמְצָא בְּעוֹלָם הַזֶּה, לֹא יִתְכּוֹן, מִפְּנֵי שֶׁהָעוֹלָם הַבָּא מִצַּד עַצְמוֹ נְבִדָּל מִן הָאֲדָם שֶׁהוּא בְּעוֹלָם הַזֶּה. וְכִּמוֹ שֶׁהוּא נְבִדָּל מִן הָאֲדָם, כִּף נְבִדָּל מִהַשְּׁגָתוֹ, וְאֵין חֲבוּר לְנְבִיא לְשֵׁם וְאֵיךְ יִתְנַבֵּא עָלָיו! וְזֶהוּ הַפְּרוּשׁ הָאֲמִתִּי מֵה שֶׁלֹּא נִזְכְּרוּ דְבָרִים אֵלוֹ בַּתּוֹרָה וּבְנְבִיאִים.

יש הבדל בין חכם לנביא. החכם משיג דברים בכח השכל, לכן הוא יכול להבין דברים נעלמים ונסתרים, ואילו הנביא משיג דברים כאדם הצופה מבחוץ על דבר ומתבונן בו, ומשום כך נקרא חוזה או רואה, ולכן הנביא משיג רק בדברים שיש לו קשר אליהם. מסיבה זו אמרו חכמים: חכם עדיף מנביא. ביאור דבריהם: הנבואה דומה לראיית העין, כלומר היא כעין הבטה על דבר חיצוני מהמתבונן. אמנם אין הנבואה כחוש הראייה הגשמי, אבל כשם שחוש הראייה מתחבר אל הנראה המוחשי, כך כוח הנבואה, שהוא הכח המדמה, או כוח אחר המקבל את הנבואה, מתחבר אל הדבר עליו הוא מתנבא. מסיבה זו יש עדיפות לחכם המוציא את הדברים מכוח שכלו, שהוא יכול להגיע גם אל דברים נעלמים. לכן הנביא נקרא רואה או חוזה, מה שאין כן החכם. מבואר לפי זה כי לא יוכל הנביא לראות את העולם הבא, או את השארות הנפש, כי דברים אלו נעלמים מהאדם ואי אפשר להתחבר אליהם, וכבר התבאר כי הנביא צריך להתחבר עם נשוא הנבואה. עולם הבא והשארות הנפש יתבארו לחכם, היכול להשיג את הדברים הנעלמים בשכלו, ולא לנביא. על כן חכם עדיף מנביא. כאמור כוח הנבואה מדומה לחוש הראייה, לכן אי אפשר לכתוב בתורה על העולם הבא, לפי שאינו נראה לנביא. היודע את ההבדל בין חכמה לנבואה, ידע את הסיבה מדוע לא נכתבו בתורה היעודים הרוחניים.

החכם משיג בשכלו והנביא במה שהוא רואה, על כן ראייתו מוגבלת

השגת הנביאים רק את ימות המשיח שבעולם הזה, ואינם משיגים את העולם הבא

ביאורים

לאחר שבירר המהר"ל שאין יכולת לנביא לחזות בעולם הבא, הוא מציין שלמרות זאת בתורה ישנו רמז לעולם הבא - קיום התורה מביא אריכות ימים, שאינה מסתיימת בעולם הזה אלא היא ממשיכה גם לעולם הבא. מהי אותה אריכות ימים? כמובן, מדובר על אריכות ימים פיזית, אך במפרשים מצאנו גם שהכוונה לאריכות ימים איכותית - ישנו אדם שחי חיים ארוכים, אך הם חסרי משמעות ועל כן חייו קצרים. לעומת זאת, יש אדם שחי חיים קצרים אך מלאי משמעות, ולכן חייו ארוכים. התורה מביאה אותנו למצב של 'חיים ארוכים' - חיים רוחניים, מלאי משמעות. היא מאפשרת לנו לחיות באמת ולא לעבור ליד החיים.

הבטחת התורה לחיים ארוכים ועולם הבא אינה הבטחה שנהיה במדרגה של עולם הבא, אלא זו הבטחה שנוכח להמשיך את החיים הרוחניים שחיינו בעולם הזה - גם בעולם הבא. כמובן, העולם הבא יהיה שונה, ובמעלותיו הנשגבות לא עוסקת התורה - כי כפי שהסביר המהר"ל לעיל, אין לנבואה אפשרות להשיג דברים אלה, והם לא יכולים להביא אותנו לדבקות אלוהית. בכל זאת, הידיעה שנמשיך את חייו 'הארוכים' גם בעולם הבא - רלוונטית ונוגעת גם לחיים שלנו כעת: לעומת הגוף החומרי שהולך וכלה, העולם הרוחני הוא נצחי. כאלה הן גם מצוות התורה ולימודה - נצחיים. כאשר התורה מלמדת אותנו שקיום התורה יביא לאריכות ימים, היא בעצם מלמדת אותנו שכבר כעת - חיינו ארוכים.

תוצאה כזו של קיום התורה היא תוצאה 'בעצם' - זוהי תוצאה ישירה למשמעות העמוקה של התורה, הנותנת חיים רוחניים, ומרוממת את האדם. לעומת זאת, מעלותיו של העולם הבא אינן נובעות מקיום התורה, אלא הן מציאות שהקב"ה יצר והיא אינה תלויה בקיום המצוות שלנו. הבטחה לחיים ארוכים יכולה לבוא גם בדברי הנביאים, כיוון שהיא חושפת את משמעותה העמוקה של התורה ומביאה לדבקות אלוהית. לעומת זאת, עניינו של העולם הבא נשגב כל-כך מאתנו, שאין הוא יכול להביא לדבקות אלוהית.

כמו שיש גבול לראיית הנבואה, כך גם לשכל יש גבול. האדם אינו מסוגל להבין את מה שנבדל ממנו ושונה לחלוטין מחייו, ולכן אין לו לעסוק בפרשת בראשית והתהוות העולם. חכמים מכוונים אותנו שלא להשתמש בכוח השכל בתחומים המנותקים מאתנו, שאינם יועילו לנו, אלא כדי לסלול דרכי חיים.

הרחבות

• מדוע לא נזכר העולם הבא בתורה?

לכך לא נזכר בתורה. בספר תפארת ישראל [פרק נז] כתב המהר"ל סיבות נוספות לכך שהתורה לא הזכירה בפירושו את העולם הבא:

א. לחזק את האמונה בתורה - המהר"ל כותב: "כי התורה האמיתית לא זכרה עולם הבא בתורה, כדי שיהיה כל דברי תורה מבוררים ניכרים לכל אדם בחוש העין". התורה הבטיחה שכר ועונש גשמיים, כדי שנוכל לראות את התקיימות הבטחות התורה בעולם הזה. מתוך כך תתחזק האמונה באמיתת תורתנו, לעומת שאר הדתות שהבטיחו למאמיניהן שכר רוחני שאין אפשרות לאמתו בעולם הזה.

כמו כן, אם התורה הייתה הבטיחה שכר רוחני בעולם הבא, אדרבה - האמונה בתורה הייתה נחלשת, כיוון שהבטחות אלה היו נדמות לדברי השקרן, הטוען שדבריו יתקיימו בעוד זמן רב כדי שלא יזכר שקרו.

ב. לעבוד את ה' שלא על מנת לקבל פרס - אם היה מוזכר עולם הבא בתורה, היה נראה שהתורה מחנכת אותנו לעבוד את ה' על מנת לקבל פרס, ודבר זה אינו ראוי.

יש להקשות על כך, שכן מוזכרים בתורה שכר ועונש גשמיים בעולם הזה, כגון: מטר בעתו - אם ישמרו את המצוות, ולהבדיל עצירת המטר - אם יעברו עליהן [דברים יא, יג-יז]! המהר"ל מברר שהבטחות אלה אינן נחשבות לשכר, אלא הן התנאי שהתנה הקב"ה עם ישראל בקבלת התורה, שאם יעברו על חוקי התורה הרי יענשו ויאבדו את טובות העולם הזה שקיבלו כבר. אולם את העולם הבא עוד לא קיבלו, ולכן הבטחה לחי עולם הבא נחשבת לשכר.

ועיין שם בהסבר נוסף שהביא. (ואף שדברי המהר"ל נראים כסותרים זה את זה, שכן מהטעם הראשון עולה שהקב"ה הבטיח שכר בעולם הזה, ולעומת זאת בטעם השני טוען המהר"ל שהטובות בעולם הזה אינם נחשבות לשכר שכן אין ראוי לעבוד את ה' על מנת לקבל פרס. כך היא דרכו של המהר"ל להביא מספר תשובות שונות לכל שאלה).

לעילוי נשמת איידל בת שלמה ופנינה רחל שניידר ע"ה

אף שבכוחו של השכל להשיג דברים נעלמים שאין הנבואה משיגה, גם השגתו מוגבלת ואין בכוחו להשיג דברים שהם לגמרי מחוץ לעולמו של האדם, 'כי השגה היא חיבור בין האדם אל הדבר אותו הוא משיג'. לביאור העולם הוא מושג שמחוץ למציאות השגת האדם. כי העולם לאחר הבראו שונה מהעולם שהיה 'בתהליך הבריאה, ולכן ההבנה כיצד נברא העולם, שזה התהליך שקרה לפני שהעולם היה ברוא, רחוק מאד מהבנת האדם המכיר את העולם כפי שהוא לאחר שנברא. לכן אמרו חכמים: כבוד אלוקים הסתר דבר - מבראשית עד ויכלו, כלומר את בריאת העולם, שהיא מבראשית ועד ויכלו, יש צורך להסתיר.

[רק - אלא].

לימוד יומי

ואם שאנו נוכל לומר דרך אחר, והוא אמת גם כן. מדרגה של תורה, לבאר המסובב בעצם שזהו מדרג החכמה, לא דבר שהוא מסובב במקרה. ומה שהתורה מביאה לחיי עולם הבא, אין זה סבה בעצם רק במקרה, לפי שעולם הבא נברא מאתו יתברך כמו שנברא עולם הזה, ואם כן לא יתכן לומר רק ששבשמירת תורה ומצוותיה זוכה לארץ ימים שלא יהיה נפסד, כי החטא מביא לאדם הפסד, ובקיום המצווה זוכה לארץ ימים, שזה נזכר בתורה תמיד: והארצת ימים (שם), למען תחיון (שם, ח, ט; א, א). וכאשר יהיה לו חיים, אז מעצמו בא לעולם הבא שהוא יהיה בסוף, ואם לא ישמר התורה, לא יהיה לו אריכות ימים ויגיע לו המיתה, ואין יבא לעולם הבא?

נמצא כי אין התורה סבה בעצם לעולם הבא, רק לאריכות ימים. משל זה, שהתורה נותנת לאדם חיים בעולם הזה, ואין התורה סבה לעולם הזה. אבל כאשר התורה נותנת חיים לאדם בעולם הזה, אז בעצמו הוא בעולם הזה, וכך התורה סבה בעצם לאריכות ימים ואינה סבה לעולם הבא. לכן לא נזכר בתורה רק המסובב בעצם, שזהו אריכות ימים, ואל זה התורה היא סבה בעצם.

אמנם פרוש זה מקרר לומר, פאשר התבאר מענין הנבואה בעצמו, שכמו שחוש העין המקבל הראות מקבל מוחשיו על ידי התדבקות החוש במוחש, כך כח הנבואה על ידי התדבקות כח הנבואה במשג הוא מתנבא, ולפיכך אי אפשר שיהיה התדבקות בדבר נבדל מן העולם. וילקך אי אפשר התדבקות בעולם הבא בעצמו כי אם בעולם הזה, ואשר יגיע למציאותו בעולם הזה כמו: והארצת ימים וכיוצא בזה, שהוא דבר שנמשך למציאות שיש לו בעולם הזה, שפאשר יעשה רצונו של הקדוש ברוך הוא יהיה קיום למציאותו אשר יש לו עתה, בעולם הזה, ודבר זה מבאר ואין להאריך.

ואף שהשכל משיג הדברים הנעלמים, מכל מקום דבר שהוא נבדל מן האדם לגמרי, ראוי שלא יהיה השגתו בו, כי דבר שהוא נבדל מן האדם אין ראוי שיהיה לו השגה בו, שפל השגה חבור וצרוף למשג. והיציאה של עולם לפעל המציאות הוא נבדל מן העולם אחר המצא העולם בפעל, שאין הדבר פאשר הוא פצעת הויה מתדמה לאחר המצאו, ולפיכך ההשגה בדבר זה שהוא המצא העולם, ואין יצא לפעל המציאות שזהו קדם המצאו, הוא נבדל לגמרי מן האדם אשר הוא נמצא בעולם. ולפיכך על זה אמר (משלי כה, ב): כבד אלהים הסתר דבר מן בראשית עד ויכלו, שיעד ויכלו מנזכר בהיות הנמצאים ואין יצאו לפעל, וזה יש להסתיר.

אמנם ניתן לפרש באופן אחר וגם פירוש זה אמיתי. דרכה של התורה לכתוב על 'תוצאה ישירה והכרחית של פעולה, ולא על תוצאה עקיפה או אפשרית. המציאות שהתורה מביאה את שומרה ומקיימה לחיי העולם הבא, אינה תוצאה ישירה של שמירת התורה אלא תוצאה עקיפה, ולכן זה לא כתוב בתורה. פירוש: העולם הבא נברא על ידי הקב"ה כמו שנברא העולם הזה, לכן מציאותו קיימת גם אם אין האדם שומר תורה ומצוות, אלא שבשמירת התורה ובקיום המצוות זוכה האדם לאריכות ימים, היינו שיתקיים ולא יאבד אובדן מוחלט, כי החטא מביא את האדם לאובדן מוחלט. דבר זה מוזכר בתורה כמה פעמים: והארכת ימים, למען תחיון. כאשר זוכה האדם לחיים נצחיים, ממילא יבוא אל העולם הבא, שהוא העולם הנצחי. ואם לא ישמור תורה ומצוות, לא יזכה לאריכות ימים, כלומר לקיום, ולכן לא יגיע אל העולם הבא. העולה מהדברים האלו, ששמירת התורה היא לא סיבה ישירה לחיי העולם הבא, אלא סיבה לאריכות ימים, ומתוך כך זוכה לעולם הבא. דוגמה לזה, קיום התורה נותן לאדם חיים בעולם הזה, אבל אין שמירת התורה סיבה לקיומו של העולם הזה. כאשר התורה מעניקה לשומרה חיים בעולם הזה, ממילא הוא קיים בעולם הזה, וכך גם ביחס לעולם הבא, העולם הבא הוא עולם קיים, מי שזוכה לאריכות ימים בגלל ששמר את התורה, זוכה לעולם הבא. לכן לא נכתב בתורה השכר של העולם הבא, מפני שאין העולם הבא שכר לשמירת התורה, אלא התורה מביאה לאריכות ימים, וזה השכר הישיר על שמירת התורה.

אולם, בכל אופן נצטרך לומר את מה שאמרנו למעלה בענין הנבואה, שכמו שהעין יכולה לראות רק כאשר יש קשר בין חוש הראייה לדבר הנראה, כך כוח הנבואה הוא רק כאשר יש קשר בין הנביא לבין מושא הנבואה, ולכן לא יוכל הנביא להנבא על דבר שמחוץ למושגי העולם הזה. יעל כן לא יכולה הנבואה לדבר על עולם הבא, אלא רק על מה שיש לו קשר אל העולם הזה. הנבואה יכולה לומר: והארכת ימים וכיוצא בזה, מפני שזה מושג השייך לעולם הזה, כי כאשר מקיים את צוון הבורא, יש קיום למציאותו כמו בקיומו בעולם הזה. דבר זה ברור ומבואר ואין צורך להאריך.

השגת הנבואה מהעולם הבא רק את אריכות הימים, שזה שייך גם בעולם הזה

גם השכל לא משיג דברים שקדמו להווייתו

הקדמה ראשונה ס' סיון

הקדמה ראשונה ס' סיון

הקדמה ראשונה ס' סיון

הקדמה ראשונה ס' סיון

הקדמה ראשונה ס' סיון

ביאורים

לאחר שהסביר המהר"ל שהשכל, בשונה מהנבואה, מסוגל לעסוק בדברים שמעבר להשגתו - הוא מכיר שגם בהשגה השכלית ישנם סייגים. בעבודת ה', גם כאשר אנו עוסקים בשכלנו בדברים נעלמים ונשגבים, חשוב שיהיה לנו קשר כלשהו אליהם. ישנם דברים כאלה שהם מעבר להשגתנו ועיסוק בהם לא יתרום לעבודת ה' שלנו. למשל, הפילוסופים עסקו במציאות אלוהים ורק הזיקו. הם הגיעו להבנות שגויות ויצרו ריחוק בין האדם לבורא. העיסוק במושגים האלוהיים דורש זהירות מרובה, והתפרצות אליהם בלי יראה וכבוד, פוגעת ביחס הבריאי שקיים באדם כלפי אלוהים. אפשר לראות ביטוי לזה בהלכות שיש עליהן איסור לדרוש אותן ברבים: מעשה מרכבה אין דורשים אפילו ליחיד, מעשה בראשית אין דורשים לשנים, וסוד עריות אין דורשים לשלשה. בימים הקרובים נעמיק מדוע הסתירו נושאים אלה.

הביטוי 'מרכבה' מורה על כך שיש דבר נעלה ונשגב אשר רוכב עלינו. כמו אדם הרוכב על הסוס, כך הקב"ה מנהיג את המציאות ומוביל אותה ליעדה. סוס אשר יעז לנסות להבין את מהותו של האדם הרוכב עליו, יגיע לעיוותים משמעותיים. הסוס, בהיותו סוס, לא מסוגל כלל להבין מהו אדם, מהן מחשבותיו ומגמותיו. אילו אכן ינסה להבין אותו, ייתכנו שתי אפשרויות - או שהוא יחליט שהאדם הוא יצור לא מובן, או שהוא יסביר את רצונותיו של האדם כרצונותיו של הסוס - שהרי אין לו בעולמו אלא מחשבתו הסוסית. כך גם אדם שינסה להבין את האלוהות יגיע לעיוותים במציאות - אפשרות אחת זו הכפירה של הפילוסופים שהגדירו שהאלוהות רחוקה מהמציאות; אלוהים כל-כך לא מובן כך שההסבר היחיד העולה על הדעת שהוא פשוט מנותק מהמציאות, והבריאה נוצרה לא מתוך בחירה מודעת. אפשרות שנייה זו העבודה זרה, שהפכה את האלוהות ליצור שגמי. משמעות נוספת של המרכבה היא כמו הנשמה - שהיא מחיה את האדם. הכפירה לא העבודה זרה ויצרות ניתוק בין האדם לבורא, ופוגעות בניצור החיים של.

כדי לשמר את היחס הנכון לבורא יש צורך בהבדלה. ההבדלה יצרת קדושה, בכך שהיא מבדילה בין החול לבין הקודש. כאשר האדם מעררב בין החול ובין הקודש, הקודש מתחלל, היחס בינו לבין החול מתעוות, ואין הוא מסוגל להנהיג ולהחיות את עולם החול. לעומת זאת, כאשר אדם מבין שהקדושה נעלית ובלתי מושגת, דווקא אז הקדושה מתחברת לעולם החול, מקומה כמנהיגה את המציאות נשמר, והיא מחיה ומפריחה את עולם החול. על כן, כאשר אדם עוסק במציאות הנבדלת של ה', עליו לעסוק בכך בינו לבין עצמו, בהתייחדות, בלא שיתוף ידיעות אלה ברשות הרבים. על כן, אין דורשים במרכבה ליחיד.

לעומת זאת, מעשה בראשית עוסק כבר במציאות העולם הזה - בבריא. כאן ישנה אפשרות ללמוד דבר זה עם אדם נוסף, כעין הקב"ה שנותן ומעניק לבריא. מאידך גיסא - כפי שנראה מחר - אסור ללמוד על כל עם שני אנשים. עדיין מדובר כאן בנושאים שורשיים ועמוקים השייכים למידת הדין' - מידת השמי, שקודמת לעולמנו המכונה 'עלמא דשיקרא'; הפער העצום בין הבריאה היסודית שברא ה' לבין עולמנו, עלול ליצור עיוותים בהבנת הבריאה שברא ה'.

הרחבות

שיעור פרטי בסודות התורה

אין דורשין בעריות לשלשה ולא במעשה בראשית לשנים ולא במרכבה ליחיד. המהר"ל מביא פירוש רעיוני להדרכת חז"ל שיש ללמוד לימודים אלה בקבוצות קטנות. הסבר אחר מופיע בדברי הרמב"ם: "ולמה אין מלמדין אותו לרבים, לפי שאין כל אדם יש לו דעת רחבה (=לא לכל אדם יש דעת רחבה) להשיג פירוש וביאור כל הדברים על בוריין" [רמב"ם הלכות יסודי התורה ד, יא]. מקצועות אלה בתורה - אין ללמד ברבים, כיוון שיש לבחור בקפידה את התלמידים הראויים שבכוחם להבין את עומק סודות התורה. כמו כן, בגלל העומק העיוני ודקות ההגדרות שנדרשים להבנת נושאים אלה, יש ללמדם בקבוצות קטנות, כדי שהרב יוכל להיות בטוח שכל תלמיד הצליח לרדת לעומק דעתו.

**לעילוי נשמת חיים מאיר אלתר בן נחום צבי הכהן ז"ל
להצלחת עדי יוסף בן אסתר איטה ורחל בת חווה ומשפחתם הי"ו**

המהר"ל המבואר 'קול חי'

ויברך ב' דחגיגה (יא.א): אין דורשין בעריות לשלשה ולא במעשה בראשית לשנים ולא במרכבה ליחיד. פרוש אלו שלשה דברים: הראשון, שהשם יתברך מציאותו מְבַדֵּל מִכָּל הַנִּמְצָאִים וְאֵין לוֹ הַשְּׁתַתְּפוּת עִמָּהֶם. השני, שהוא יתברך המציא שֶׁאֵר הַנִּמְצָאִים. השלישי, שֶׁהֵם מְסֻדָּרִים מֵאֵתוֹ בְּסֵדֶר שְׁלֵהֶם. כי מה שהמציא אותם, שהוא הוצאתם לפעל, דבר בפני עצמו, ואלו זה שֶׁסֻדָּר אֹתָם כְּפִי מַה שֶׁהֵם עֲלָיו, עֲנִין בְּפָנָיו עֲצָמוֹ, כִּי הַנְּבִיא הַבּוֹנֵה בֵּית, מִתְחַלֵּה מְסֻדָּר אֹתוֹ בְּשִׁכְלוֹ, וְאַחַר כֵּן מוֹצִיא אֹתוֹ לְפַעַל. וְזֶה מַה שֶׁאָמַר (תהילים נ.א): אֵל אֱלֹהִים ה' דָּבַר וַיִּקְרָא אָרֶץ, כִּי הֵשֵׁם הַמְיֻחָד הוּא שֶׁם הָעֵצִים, מוֹרָה שֶׁהוּא נְבַדֵּל מִכָּל הַנִּמְצָאִים וְבוֹ מְקִימֵם כֹּל הַנִּמְצָאִים, וְשֵׁם אֱלֹהִים פּוֹעֵל הַנִּמְצָאִים כְּלָם, שֶׁהָרִי כָּל מַעֲשֵׂה בְּרָאשִׁית נֶאֱמַר: בְּרָא אֱלֹהִים, וְבִשְׁם אֵל סֻדָּר הַנִּמְצָאִים כְּלָם, כִּי בְּרִיאָתָם בְּדִין, וְסֻדָּר כֹּל עֲנִינֵיהֶם בְּחֵסֶד, שֶׁזֶה הֵשֵׁם הוּא חֵסֶד. וְזֶה שֶׁאָמַר: לֹא בְּמִרְכָּבָה לְיַחֲדִי, כִּי הַמְרַכְּבָה מוֹרָה שֶׁהוּא יִתְבָּרַךְ נְבַדֵּל מִכָּל הַנִּמְצָאִים, כִּי כָל רוֹכֵב בָּמָה שֶׁהוּא רוֹכֵב עָלָיו הוּא נְבַדֵּל מִן אֲשֶׁר רוֹכֵב עָלָיו. וְכָל עֲנִין הַמְרַכְּבָה, הַהֲשָׂגָה הַמּוֹרָה עַל שֶׁהוּא יִתְבָּרַךְ נְבַדֵּל מִכָּל הַנִּמְצָאִים, וְאִיךָ הוּא רוֹכֵב עָלֵיהֶם וּמְנַהֵיג. כִּי בָּזֶה שֶׁהוּא נְבַדֵּל מֵהֶם, מְנַהֵיג אֹתָם, כְּמוֹ הַרוֹכֵב הַמְנַהֵיג אֲשֶׁר רוֹכֵב עָלָיו. וְכִמוֹ הַנְּשִׂמָה שֶׁבָּאָדָם שֶׁהִיא נְבַדֵּל מִגּוּף הָאָדָם, וּבְמָה שֶׁהִיא נְבַדֵּל מִן הַגּוּף מְחִיָּה אֹתוֹ וּמְנַהֵיגוֹ. וְכִמוֹ שֶׁזֶה הַשָּׂגָה מוֹרָה עַל שֶׁהוּא יִתְבָּרַךְ נְבַדֵּל מִזּוּלָתוֹ וְאֵין בּוֹ הַשְּׁתַתְּפוּת עִם זּוּלָתוֹ, וְכַעֲנִין זֶה תְּהִיָּה הַשָּׂגָה שְׁלֵא תֵהֵא בָּהּ הַשְּׁתַתְּפוּת בְּזֹאת הַיְדִיעָה רַק לְעֲצָמוֹ.

אָמְנָם מַעֲשֵׂה בְּרָאשִׁית, שֶׁרָצָה לֹאמַר שֶׁהַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא הַמְּצִיא הַמְּצִיאוֹת וּבְאֵיזָה עֲנִין יִצְאוּ לְפַעַל וְנִמְצְאוּ, לְכַף אָמַר: עַד וְיִכְלוּ כְּבֹד אֱלֹהִים הַסֵּתֵר דָּבַר, שֶׁזֶה הוּא אֲשֶׁר הַמְּצִיא אֹתָם לְפַעַל, אֲבָל מִן וְיִכְלוּ וְאֵיךָ אֵינוֹ מְדַבֵּר בְּמָה שֶׁנִּמְצָאִים מֵאֵתוֹ יִתְבָּרַךְ, רַק מְדַבֵּר בְּמָה שֶׁנִּמְצָאוּ הַתּוֹלְדוֹת זֶה מִזֶּה, וְיִמְפְּנֵי שֶׁהַחֲכֵמָה שֶׁל מַעֲשֵׂה בְּרָאשִׁית, יִצְיָאָתָם לְפַעַל, וְנִמְצָא הֵשֵׁם יִתְבָּרַךְ לְזוּלָתוֹ, שֶׁהָרִי הַמְּצִיא אֹתָם, וְכַעֲנִין זֶה מִתֵּר לְדַרְשׁ, שֶׁהַחֲכֵמָה מְגִיעַ אֵל זּוּלָתוֹ, לְכַף מִתֵּר לְדַרְשׁ לְיַחֲדִי.

אמרו חכמים בפרק שני של מסכת חגיגה: אין דורשים בעריות בשלושה, ולא במעשה בראשית בשנים ולא במרכבה ביחיד. דברים אלו מכוונים כנגד שלושה דברים: הראשון, שהקב"ה נבדל מכל הנמצאים בעולם, ואין דבר משותף בינו ובינם. השני, שהוא יתברך ברא את כל הנמצאים, והשלישי, שכל הנמצאים מסודרים 'לפי סדר וחוקיות שהוא קבע בעולם. העניין השני והעניין השלישי הם ענינים שונים. דוגמה להבנת ההבדל, כאשר בנאי בונה בית, בתחילה הוא מתכנן אותו בשכלו ואחר כך בונה אותו בפועל. זו הכוונה בפסוק בתהילים: א-ל אלוקים ה' דיבר ויקרא ארץ. בפסוק הזכירו שלושה שמות. השם המיוחד, הוא שם העצם המורה שהקב"ה נבדל מכל הנמצאים, ובו מקיימים כל הנמצאים. שם אלוקים, הוא השם שבו נבראו כל הנמצאים, שהרי בפרק א של ספר בראשית מוזכר רק שם אלוקים. והשם א-ל בו סודרו כל הברואים, כי נבראו במידת הדין וסודרו במידת החסד, והשם א-ל מורה על החסד. מה שאמרו שאין דורשים במרכבה ליחיד, כוונתם שהמרכבה מרמזת על היות הבורא נבדל מכל הברואים, כי הרוכב אינו זהה למי שהוא רוכב עליו, אלא הם שני נמצאים שונים. והו עניין המרכבה, להורות, שהוא יתברך אינו משותף עם הנבראים, אלא רוכב על הנמצאים ומנהיג אותם, כמו הרוכב על הבהמה שרוכב עליה ומנהיג אותה. ניתן לדמות זאת לנשמה המצויה באדם, שהיא אינה משותפת לצד החומרי שבאדם, ומכיון שהיא אינה משותפת איתו היא מחייה אותו ומנהיגה אותו. כשם ששם אלוקים מורה על שהוא יתברך נבדל לחלוטין משאר הנבראים ואין לו כל דבר משותף איתם, כך מורה שם זה על שהוא היודע את עצמו ואין ידיעתו מגיעה לאחרים. בזה אין דורשים כלל אפילו לא ליחיד.

אולם מעשה בראשית, שמשמעותו באיזה אופן הוציא הקב"ה את הנבראים אל הפועל, כבר אינו בכלל כבוד אלוקים הסתר דבר, כי רק עד ויכולו, שמדבר על הבורא המוציא את הנבראים לפועל בכלל הסתר דבר, אבל מויכולו ואילך, שמדובר על פעולת הבורא בבריאת דבר מדבר, אינו בכלל הסתר דבר ובוה מותר לדרוש ליחיד. במעשה בראשית התגלה הקב"ה לנברא שהוא בטוח חוץ ממנו, לכן בחוכמה זו ניתן לדרוש ליחיד, שמגלה את החכמה למי שחוץ ממנו.

מציאות הא-ל רחוקה מהשגה אנושית, בריאת העולם קרובה יותר להשגה האנושית, וסדרם בעולם קרוב עוד יותר

ביאורים

המהר"ל הזכיר לעיל (י' סיון) שסידור העולם ('סוד עריות') נעשה במידת החסד. יש קשר בין מידת החסד לבין איסור עריות: בתורה נזכר: "וְאִישׁ אֲשֶׁר יִקַּח אֶת אָחוֹתוֹ בֵּת אָבִיו אוֹ בֵּת אִמּוֹ וְרָאָה אֶת עֶרְוַתָּהּ וְהָיָה תְרָאָה אֶת עֶרְוַתוֹ חֶסֶד הוּא" [ויקרא כ, ז]. מדוע מכנה התורה את איסור עריות כ'חסד'? עניינו של החסד הוא נתינה. התפשטות מציאות אחת והשפעתה על מציאות אחרת. כזה הוא קשר בין איש לאישה, שמעניקים זה לזה ודואגים זה לשלמו של זה.

סוד עריות והצורך לאסור חלק מהנתינה בין איש לאישה - משמעותם שיש חסד מזיק. חסד בלא אבחנה אינו טוב. הנתינה צריכה להינתן למי שמתאים לקבל. כאשר ישנו חסד במקום הלא נכון, נוצרים עיוותים עמוקים המצריכים עונש מיתה והכרתה מעם ישראל. הקב"ה בחכמתו טבע בעולמו חוק, מתי החסד מועיל ומתי הוא מזיק. פריצה של חוק זה מזיקה ופוגעת בקדושתו של האדם, והחסד והנתינה מידרדרים לבהמיות ואהבה עצמית רדודה. ייתכן שחוק זה הינו חוק התורה כולה - מתי על האדם לנסות לרומם מציאות מסוימת, ומתי אין הדבר בכוחו, ובמקום שהוא ירומם את המציאות, המציאות תשפיל אותו.

איסורי העריות שבתורה מלמדים אותנו על סדרי הקדושה בישראל באופן כללי. בקדושה ישנם שני מרכיבים - פרישות מדרכים עקלקלות, ומרכיב של חיים וחיבור לטבע העליון של האדם. בלימוד סוד העריות אנו לומדים אלו חיבורים בין איש לאישה הם חיבורים של קדושת המשפחה הישראלית, ואלו חיבורים הם דרכים פסולות וטמאות שיש להתרחק מהן. באופן רחב יותר, סוד עריות מלמד אותנו ממה האדם צריך להתרחק ולמה עליו להתקרב.

אף שגם עניין העריות הוא עניין עמוק מאוד, כיוון שהוא נוגע לסדר בני האדם והחיבורים הכשרים והפסולים ביניהם, הלימוד נעשה מרב לשני תלמידים; אפשר להקביל זאת לבריאת העולם, שבה סידר ה' את בני האדם - כך גם בלימוד זה הרב מעביר לתלמידים את הסדר הנכון של המציאות ויוצר בקרבם מציאות רוחנית מסודרת ואמתית. אפשר גם להקביל לימוד זה לאיש ואישה, כפי דברי הגמרא: "שלשה שותפין הן באדם: הקדוש ברוך הוא ואביו ואמו" [קידושין ל:]. הנשמה ניתנת מאת הקב"ה בהתאם לחיבור הנכון בין איש לאישה. כך גם בלימוד זה - התורה, הנמשלת לנשמה, נמסרת כאשר ישנו מצב רוחני מתאים אצל התלמידים, ומצב כזה מתאפשר רק במצב שבו ישנם שני לומדים המכוונים ומאזינים לדברי הרב, ולא כאשר ישנם שלושה לומדים - ואז יכול להיות מצב שבו שני תלמידים מדברים בינם לבין עצמם, ורק אחד מקשיב ומאזין לדברי הרב.

לסיכום, מסיים המהר"ל, ישנן שלוש מדרגות של עומק רוחני הדורשות רמה רוחנית מתאימה: המדרגה של סוד עריות שאותה הסברנו כעת. מעליה נמצאת המדרגה של מעשה בראשית - נקודת המעבר מעולם אלוהי לעולם אנושי ובריאת בני האדם, ועל כן יש ללמד זאת רק ליחיד. הדרגה הגבוהה ביותר היא מעשה מרכבה, העוסק במציאות טרם בריאת האדם, מציאות שנבדלת לחלוטין מהאדם, ולכן אין ללמוד אפילו ליחיד. כמות הלומדים משפיעה על צורת הלימוד ועל איכותו, ובעיקר על המצב הנפשי שבו נמצא הלומד. כיוון שהתורה היא אינה ידיעות שכליות גרידא, אלא מציאות נשמית הנמסרת בכל רגע מבורא עולם (כפי שאנו מברכים בתורה 'נותן התורה' בלשון הווה), יש צורך במעלה רוחנית ובמצב נפשי שיתאים לקליטת הארה רוחנית.

לעילוי נשמת אברהם זאב בן ישראל משה ז"ל

נדרשת ליחיד, ואין דורשים לשניים, כי מעשה בראשית הוא הבריאה שברא הקב"ה. העריות זהו החוק שקבע הקב"ה לנבראים בעולם שלא ישנו אותו, ודבר זה במדרגת הנבראים, לכן דורשים בשניים אבל לא בשלושה. האיסור לדרוש בשלושה מבואר בחז"ל, שאם ירוש בשלושה יש חשש לטעות. הלימוד בחוקי הקב"ה הוא דבר שראוי להסתירו, אבל אם יהיו שלושה תלמידים, יש חשש שבשעה שהרב יסביר לאחד, ³שני התלמידים האחרים ידונו ביניהם ויסיקו מסקנות שאינן נכונות, מפני שדברים אלו נעלמים ונסתרים, וצריכים להם רב שילמדם.

[במה - מסוים. כל דבר זה - העיסוק בעריות דהיינו בסידור חוקי הבריאה אף הוא ענין נסתר מן האדם.]

המהר"ל המבואר 'קול חי'

הבנת החוקים
שבבריאה
דורשת לימוד
ופרטום

ועריות מתר לדרש לשניים, מפרש שם (בהגיגה שם) עריות, סוד עריות. ופרוש סוד עריות, ¹סדר המציאות וחבורם זה עם זה, ועל זה בא סוד העריות, שהשם יתברך סדר בחכמה שזה אסור עם זאת וזאת אסורה עם זה כפי הסדר שסדר השם יתברך הנמצאות בחכמה, וכל סדר במה, אי אפשר רק בין שני דברים, כי בדרך אחד ובנמצא אחד אין סדר. ולפיכך דורשין בעריות בשניים, וזה, הדורש השלישי המוציא הדבר, כי ראוי שיהיה הלמוד ²כפי הלמוד שהיא החכמה עצמה, שאם הלמד שהוא החכמה מתפשט, כך הלמוד מתפשט גם כן לפיכך אותו. ולפיכך, במה שסוד עריות תולה בסדור הנמצאים והתחבר זה עם זה והתרחק זה מזה, ואין סדר רק בשניים המסדרים מן המסדר, ודבר זה בנדאי התפשטות בעולם, לא כמו מעשה בראשית שאינו רק הוצאתם לפעל, לפיכך דורשין בעריות בשניים והדורש הוא השלישי. ועוד, במה שהעריות כלם התרחקות מדבר שאין ראוי החבור, ויהיו הנמצאים עומדים בחקם וגבולם שנתן השם יתברך להם. ולכך נקראים העריות חק כדכתיב (ויקרא יח, ד): את חקתי תשמרו גבי עריות. וזהו סוד העריות, כי השם יתברך המציא הנמצאים ונתן להם חק ולא יצאו מחקם. וזהו כולל כל הנבראים שיש להם חק, שישמרו חקם. והעריות שהוא החבור במי שאין ראוי לו, הוא יציאה מן החק, ולפיכך ענין העריות הוא יותר קרוב אל העולם שהוא חק הנמצאים, שלא יצאו מחק אשר ראוי להם מצד עצמם. והרי המדרגות הם שלש: האחד, הוא המרכבה, במה שהוא יתברך נבדל מן הנמצאים לגמרי. ומפני כי ההשגה הזאת במה שהוא יתברך נבדל מן העולם, לכך אין ראוי שיהיה פרום בעולם לגמרי לדבר זה, ואין דורשין במרכבה ביחיד. ומעשה בראשית שהוא יציאת העולם לפעל מן השם יתברך, והוא מדרגה יותר נראה בעולם, דורשין לאחד ולשניים אסור, שהרי אין מעשה בראשית רק מה שהוציא לפעל הנבראים. אבל העריות, שהוא חק הנמצאים עצמם שלא יצאו מסדר הראוי להם, הוא מדרגה עוד יותר נתלה בנמצאים עצמם, הוא יותר קרוב אל העולם, ולפיכך בשניים מתר ולשלושה אסור. כי כבר אמרנו, כי כל דבר זה ³הוא נבדל מן העולם עצמו אחר המצאו ואחר שסדרו השם יתברך, ולפיכך יותר יש הטעה גם כן בדרך הזה, כמו שמפרש שם, שאם ידרש בשלושה, מתוך שהרב מסביר דבר לאחד, דבר שראוי להסתירו בעצמו, ⁴אם אחד ישא ויתן עם חברו בענינים שהם נסתרים כמו אלו שנפרשים ונבדלים מבני אדם, יבא לטעות, אחר שהשגה זאת בדרך שהוא נבדל מן העולם עצמו, ודבר זה ברור.

בעריות מותר לדרוש לשניים. הגמרא מבארת שעריות הכוונה לסוד העריות, פירוש: ¹סדר המציאות והקשרים שביניהם, היינו החוקים שקבע הקב"ה בעולם בחיבור המתור והאסור בין בני אדם. ניתן לדבר על סדר כאשר יש לפחות שני דברים, כי ביחס לדבר אחד העומד בפני עצמו לא שייך לומר סדר, לכן בעריות דורשים בשניים, והדורש הוא השלישי המוציא את הסוד אל השניים. ראוי שאופן הלימוד יתאים ²לדבר הנלמד, היינו לחכמה הנלמדת, לכן אם החכמה הנלמדת מתפשטת, ראוי שלימוד יתפשט, כלומר יתפרסם בהתאם. לכן סוד עריות, שהוא סדר הנבראים, צריך להתפרסם, וזה כאשר יש שניים השומעים מהמלמד. מעשה בראשית הוא יציאת הדברים על ידי הבורא אל הפועל, כלומר יש מוציא אל הפועל ויש הדבר היוצא לפועל, על כן שם דורש המלמד רק ליחיד, אבל בעריות, שהוא סדר בעולם, האחד דורש לשניים. הסבר נוסף: איסור העריות הוא ההתרחקות מאותם שאין ראוי להתחבר אליהם, כלומר, עמידה בתחום ובגבולות שהציב הקב"ה, לכן איסורי העריות נקראים חוק, כמו שנאמר ביחס לעריות: ואת חוקותי תשמרו. וזהו הכוונה: סוד העריות, שהקב"ה ברא את כל הנמצאים וקבע להם את חוקיהם שלא ישנו אותם. זה הוא דבר כללי לכל הנבראים, שעליהם לשמור את חוקם. העריות הוא חיבור עם מי שאינו ראוי לו החיבור, והוא עבירה על החוק האלוהי. אם כן עניין העריות הוא הדרגה הקרובה ביותר אל העולם, מפני שהוא חוק הנבראים. על כן ישנן שלוש מדרגות: המרכבה, כלומר, שהבורא נבדל לגמרי מהנבראים, ומפני שהשגה זו היא בעצמותו, לכן אין ראוי שדבר זה יתפרסם בעולם, ומשום כך אין דורשים במרכבה אפילו ליחיד. המדרגה השנייה, מעשה בראשית, כלומר יציאת העולם אל הפועל, מדרגה זו לא ביטוי בעולם המציאות, על כן היא